

MŰVÉSZETÜNK. IRODALOM (XIII/72.)

Kósa Géza Attila (Melbourne):

Domahidi András

Egy rövid halotti jelentés írja a "West Australian" 2012. aug. 10-edikei számában: „De Domahidy (Andrew Coloman): Passed away 8th August. Dearly loved husband of Marianne, father and father in law of George and Catherine, Henriette and Michel...”

Ha egy átlag magyar Kelet Ausztráliában el is olvasta ezt a szomorú tudósítást, valószínűleg elsiklott a szeme felette, vagy talán csak magában mormogta: na, eggyel megint kevesebben vagyunk. Pedig érdemes itt egy kicsit elidőzni: kit is takar ez a név, s milyen veszteség érte Dr. Domahidy András eltávozásával nem csak az Ausztráliai magyarokat, hanem az egész magyar szépirodalmat?

Domahidy Andrásról több életrajzi könyvet fognak még írni az arra hivatottak, irodalmi munkásságának az értékelése már évek óta tart Magyarországon, s most hogy végleg kiesett kezéből a toll, még élénkület fog. Nem az a szándékom tehát hogy irodalmi műveit értékeljem, ezt hagyom másokra. Inkább egy kicsit érzékeltetni szeretném, hogy ki is volt ez a szerénységbe burkolózó kiváló ember, aki a magyarság szeretetéről nem gomblyukba tűzött kokárdával, hangoskodással, hanem kiemelkedő írói tehetségével, s szűkebb környezetében, a

perthi magyar református gyülekezetben végzett hosszú évtizedes önzetlen munkájával, tett bizonyosságot.

Megnyerő személyisége miatt Andrisról, mert Domahidyt csak Andrisnak hívták barátai és jó ismerői, nem lehet pártatlanul beszélni. Több mint negyven évi barátság, s sok más kötődés miatt, nem lehet elvárni tőlem sem, hogy ez a beszámoló elfogulatlan legyen. A 4000 kilométeres távolság Melbourne és Perth között ugyan csökkentette a személyes találkozásaink lehetőségeit, de nem gyengítette azokat a szálakat, amelyek mindkettőnket közös hivatásunkhoz, egyházunkhoz, s főleg magyarországi szűkebb származási helyünkhöz, a Szamos, Túr, s Kraszna vidékéhez, s ezen keresztül is, egymáshoz kötött. Szamosangyalost, a Domahidy András családi székhelyét, és nem messze tőle Szamoszeget, az én családom származási helyét összekötő vén Szamos is egy elvághatatlan összekötő kapocs. Röviden, földik is voltunk.

Domahidy első regényében a *Vénasszonyok nyarában* a Szatmár megyei földbirtokos osztály (arisztokraták, dzsentrik) széthullását ábrázolja, még hozzá hitelesen, hiszen maga is ebbe a társadalmi osztályba született bele, ebben nőtt fel; belülről, családján, rokonain, barátain keresztül látta és élte át a második világháborút közvetlen követő nagy társadalmi felfordulást.

A magyarországi kommunista uralom alatt csak torzított, hamis képet lehetett írni, olvasni a magyar földbirtokos osztályról; annak országépítő, országmentő cselekedeteit mély hallgatás fedte. Domahidy, báró Radvánszky János unszolására, elhatározta, hogy erről a rétegről egy igaz, valós képet fog megmenteni a feledéstől. Bemutatja őket, úgy ahogy voltak, hitelesen; jót, rosszat, torzítás nélkül. Ennek az elhatározásnak az egyik eredménye lett a *Vénasszonyok nyara*. Tíz évig lapult a regény kézírata a fiókban, míg a két évvel fiatalabb, Svájcban élő öccse, Miklós biztatására elküldte Rómába a Máltai Lovagrend Lehel–Pályázat Bizottságának, s megnyerte vele a nagydíjat. Ezzel a regénnyel mutatkozott be a magyar regényirodalomba 1969-ben, habár elbeszélései már rendszeresen megjelentek 1959 óta az *Új Látóhatár* című lapban.

Domahidy régi törzsökös magyar családból származik. Ősei meghatározó szerepet játszottak nem csak Szatmár megye, hanem az egész ország történelmében is. Nagyanyja, Teleki Blanka grófnő, gróf Teleki Sándor lánya. Ez volt az egyetlen gróf, akit Petőfi Sándor barátjává fogadott, s mézeshetét is Teleki-nak a Szatmár megyei koltói kastélyában töltötte. Többek között itt írta a *Szeptember végén* című versét is.

A gróf Teleki elődök az ország legjelentősebb főúri családjai közé tartoztak. A Domahidy ősök pedig Szatmár megye legnagyobb földbirtokosai között voltak, emellett országos, s magas megyei tisztségeket viseltek. Egy normális világban Domahidy András, az agglegény nagybátyjának, egyben keresztapjának, ezer holdját örökölte volna. De az első és második világháború következményei nem voltak normálisak. Domahidy András nagyapját 1875-ben Szatmár megye főispánjává nevezték ki.

Domahidy András Szatmárnémetiben született 1920-ban s gyerekkorát a család székhelyén a szintén Szatmár megyei Szamosangyaloson töltötte. Budapesten jogi doktorátust szerzett 1943-ban, de hamarosan be kellett vonulnia, s mint huszár tiszt került Németországban amerikai fogságba. 1945-ben visszatért Szamosangyalosra, de a birtokukat már elvették, a kastélyuk körüli parkot, almást is felosztották. Majdnem három évig próbálkozott egy kis, a helybeliek jóindulatából visszaadott, területen gazdálkodni, aztán rövid ideig Pesten volt ügyvédjelölt.

Apja, Domahidy György, már nehezen birkózott a birtok adósságaival: bére adta, és Pesten, később Mátészalkán lett orvos. Mikor Domahidy András apósát, báró Albert Kaast letartóztatták, Domahidy András is jónak látta elhagyni az országot 1948 szeptemberében. A sors iróniája, hogy éppen száz évvel azelőtt dédapja, gróf Teleki Sándor is, mint Bem tábornok ezredese, a világosi fegyverletétel után száműzetésbe kellett hogy menjen.

Két éves ausztriai és németországi tartózkodás után a Domahidy András hajója 1950-ben kötött ki Nyugat Ausztrália fővárosában, Perthben, s Domahidy ott is maradt élete végéig. Neki is alá kellett írnia a kétévi kötelező fizikai munkáról szóló szerződést. Dolgozott, a munka mellett hozzákezdett a tanuláshoz is, hivatásos könyvtárosi képesítést majd újabb egyetemi diplomát szerzett, s végül az West Australiai Egyetem jogi tanszék könyvtárának lett a vezetője.

Ausztráliába jövet, a hajón a véletlen összehozta egynehány hasonló osztálybeli és háttérű magyar menekülttel, akikkel tartotta a barátságot éveken keresztül. Említésre méltó, hogy a volt földbirtokos dzsentri, arisztokrata réteg egy része nem bírt megbirkózni az új haza kihívásaival, kihullottak, de fiatal és középkorú tagjainak nagy része Ausztráliában is jól megállta a helyét. Dolgoztak, tanultak, jó néhányan magas beosztású munkákat vívtak ki maguknak, többen az egyetemeken, főiskolákon tanári állásokat szereztek, s az ausztrálok is felfigyeltek rájuk.

Egy kis epizódot megemlítek. Az új Tasmániai Főiskola (később a Tasmániai Egyetem része) felavatására 1973-ban meg volt hívva Gough Whitlam, munkáspárti miniszterelnök is a feleségével. Radvánszky Jánosnak, mint a neveléstan tanszék vezetőjének, s nekem, mint a könyvtáros tanszék vezetőjének, az volt az egyik feladatunk, hogy írassuk alá a nagyobb méltóságokkal a vendégkönyvet. Radvánszky soha nem használta a bárói címét sem a munkahelyén, sem másutt. Mégis, mikor elénk állt a nagytermetű Mrs. Whitlam, ránk mosolygott, aláírta a könyvet, és Radvánszkyhoz fordulva gúnyosan mondta: "Thank you baron", s jól megnyomta a baron szót. Tehát pontosan tudta, hogy ki, mi. A munkáspártiaknak még abban az időben is, a báró majdnem olyan volt, mint bükának a vörös posztó.

Az új társadalomba való beilleszkedés kihívásaival kapcsolatos baráti beszélgetések, a múlt felidézése, a jövő tervezgetései s az új személyes tapasztalatok, egy újabb regénnyé érlelődtek Domahidyban. Az új könyve, *Árnyak és asz-*

szonyok címmel, 1979-ben lett kiadva Bernben, majd a 2. kiadás Budapesten 1985-ben, s az angol fordítása *Shades and women* címen, Perthben 1989-ben.

A Domahidy családban az irodalom szeretetének hosszú hagyománya van. A Teleki–Petőfi barátságot már említettem. Telekinek a saját újságcikkei, emlékiratai is nagy népszerűségnek örvendtek annak idején. Jókai Mór is többször járt Szatmár megyében s egyszer felkereste Szamosangyaloson barátját, képviselőtársát, Domahidy Sándort, András nagypját is. A Domahidyaknál hallott történeteket, s a szatmári élményeit, főleg az Ecsedi-lápét, beleszötte regényeibe. A kastélyok, kúriák könyvtáraiban nagyszámú, kitűnő irodalmi értékű könyvek álltak a tulajdonosok, rokonok, vendégek rendelkezésére. Talán nem véletlen, hogy Domahidy András öccse, a már említett Miklós, is irodalmi kitüntetésekkel díjazott író lett Svájcban. Két regényét is megfilmesítették.

Domahidy András huszártiszti élményei tükröződnek egy kicsit *Páva a tányéron* című regényében, amelynek a központjában egy fiatal huszár tiszt szerelmi története áll, amikor a második világháborúban egy rövid ideig a német lengyel határ közelében, egy kastélyban van elszállásolva. Ez a könyv 1989-ben jelent meg Budapesten.

Az *Új látóhatár* című, magyar emigráns irodalmi és politikai folyóiratban rendszeresen jelennek meg Domahidy elbeszélései, írásai 1959-től kezdve. 1989-ben azonban *Szitakötők* címmel egy elbeszélés gyűjteménye jelenik meg könyv alakban. A sokoldalú elfoglaltsága mellett, a Szabad Európa rádiónak tíz évig volt ausztráliai tudósítója.

Domahidynak már az első két könyve nagy feltűnést keltett Magyarországon is. Könyvein keresztül Ausztrália rákerült a magyar irodalom térképére. Most már Ausztrália irodalmilag is számon van tartva, azért mert Domahidynak van valami új mondanivalója, s azt új formában adja elő. Domahidy nem csak azzal tűnt fel, hogy pl. egy elsüllyedt korszakról mutat be hiteles társadalmi képet, hanem azzal is, hogy azt hogyan találja fel.

Amikor már tele vagyunk a rádió és tv bemondóinak s az újságírók pesti tájszólását követő eltorzult, angol kifejezésmódot majmoló, kicsavart magyarságával, akkor valóságos felfrissülést jelent Domahidy gyönyörű szép tiszta magyar mondatait olvasni. Ő a magyar nyelv igazi művelője: úgy gyúrja, formálja a szavakat, mondatokat, mint a fazekas vagy a szobrász az agyagot, hogy minél szebb legyen. A magyar nyelv hangtani eltorzítása nem érezhető írásban, de a beszédben annál inkább. Domahidy háromszor is hazalátogatott szeretett falujába, s maga is finoman megjegyezte az 1980-as éveki utolsó látogatása után a neki kedves, szép szatmári kiejtéssel kapcsolatban: „Csak hanglejtésük nekem olyan kedves szatmári bája kopik el, válik mindinkább pestivé, ahogy az a rádió, a televízió beszédéből ragad rájuk.”

Domahidy *Szülőföldem szép határa* című kis írását nem lehet másnak nevezni mint az író szorosán vett szülőföldje, a Szamos, Túr, Kraszna vidéke iránt érzett szerelmi vallomásának. Már az első mondata így kezdődik: „Mindig úgy

éreztem: Pesten csak lakom. Mikor hazamentem a megyémbe, Szatmárba, ott éltem igazán.”

2000. márc. 15-ödikén Magyarország nemzeti kulturális örökség minisztere, a kuratórium javaslata alapján, nagybecsű Márai-Sándor irodalmi díjat adományozott Domahidy Andrásnak.

Önzetlenségére, kis közössége iránti felelősségérzésére jellemző, hogy a perthi magyar református gyülekezet alapító gondnoka volt több mint ötven éven keresztül. A lelkészek jöttek, mentek, de Domahidy maradt: viselte, intézte a gyülekezet minden gondját, baját. Minden két héten tartott prédikációin keresztül bátorította hitbéli testvéreit hitük s magyarságuk megtartására. Szatmár megye másik nagy szülöttjének, Károli Gáspárnak, a bibliafordítását naponta olvasta.

Az utolsó több mint tíz évben ízületi betegség folytán sokat szenvedett. Franciaországban élő orvos veje mindent megtett, hogy segítsen. Mégis, végül 92 éves korában egy tüdőgyulladás szabadította meg örökre a szenvedéstől.

Dr. De Domahidy András Kálmán Viktort, dr. juris, BA, ALIA, minden fenntartás nélkül állíthatjuk Szatmár megye többi irodalmi nagyjai sorába. Biztos vagyok benne, hogy Móricz Zsigmond, Kölcsey Ferenc, Károli Gáspár, Dsida Jenő, Végh Antal, Kaffka Margit is szívesen maguk közé fogadnák, ha még élnének. Lehet, hogy már köztük is van.